

GYDZY

ANCIENT ROMANS THE HISTORY

โรมันโบราณ :
ประวัติศาสตร์และตำนาน
จักรวรรดิพันปี

เมื่อโลกตะวันตกเคยอยู่ใต้จักรวรรดิเพียงหนึ่งเดียว
จักรวรรดิเดียว สกุลเงินเดียว ใต้อินทรีแห่งโรม

ภัทรวา
สมเหมาะ

นักสัญจรบนหน้ากระดาษ
ผู้แสวงหาความรู้และภูมิปัญญามาบรรณาการนักอ่าน

GYPZY

GYPZY

Ancient Romans: The History

โรมันโบราณ: ประวัติศาสตร์และตำนานจักรวรรดิพันปี

ภัทรพล สมเหมาะ เขียน

ราคา 360 บาท

© ข้อความและรูปภาพในหนังสือเล่มนี้ สงวนลิขสิทธิ์ตามพระราชบัญญัติลิขสิทธิ์ (ฉบับเพิ่มเติม) พ.ศ. 2558 การตัดลอกส่วนใดๆ ในหนังสือเล่มนี้ไปเผยแพร่ไม่ว่าในรูปแบบใดต้องได้รับอนุญาตจากเจ้าของลิขสิทธิ์ก่อน ยกเว้นเพื่อการอ้างอิง การวิจารณ์ และประชาสัมพันธ์

ข้อมูลทางบรรณานุกรมของสำนักหอสมุดแห่งชาติ

National Library of Thailand Cataloging in Publication Data

ภัทรพล สมเหมาะ.

Ancient Romans: the history โรมันโบราณ: ประวัติศาสตร์และตำนานจักรวรรดิพันปี.--

กรุงเทพฯ : ยิปซี กรุ๊ป, 2568.

344 หน้า.

1. จักรวรรดิโรมัน -- อารยธรรม. I. ชื่อเรื่อง.

937

ISBN 978-616-301-814-4

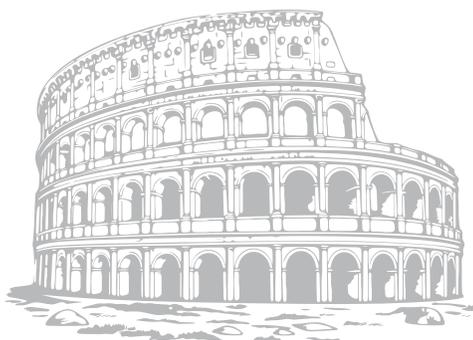
บรรณาธิการอำนวยการ	: ศชาวุฒิ เกนุ้ย
บรรณาธิการบริหาร	: สุรัช พิงชัยภูมิ
บรรณาธิการ	: ทิมทีศน์ มณีฉาย
หัวหน้าบรรณาธิการ	: ชยพฤกษ์ กองจันทร์
กองบรรณาธิการ	: คณิตดา สุตราม พรหมนิภา ครุโสภา ณัฐรัฐภัทร์ ศิรพีงเงิน อัญญา โฉมชา
พิสูจน์อักษร	: อลิสา โครนส์ฮาย่า
รูปเล่ม	: บุชราภรณ์ สวนส่งผล
ออกแบบปก	: เฉลิมพันธ์ุ ปิฎกมัทริมย์
ผู้อำนวยการฝ่ายการตลาด	: นุชนันท์ ทักษินาบัณฑิต
ผู้จัดการฝ่ายการตลาด	: ชิตพล จันสด
ผู้จัดการทั่วไป	: เวชพงษ์ วัฒนมาลี
พิมพ์ที่	: บริษัท วิชั่น พรีเมรส จำกัด โทร. 0 2147 3175-6
จัดพิมพ์และจัดจำหน่ายโดย	: บริษัท ยิปซี กรุ๊ป จำกัด เลขที่ 37/145 รามคำแหง 98 แขวง/เขตสะพานสูง กรุงเทพฯ 10240 โทร. 0 2728 0939 โทรสาร 0 2728 0939 ต่อ 108 www.gypsygroup.net www.facebook.com/gypsygroup.co.ltd Line ID: @gypzy

สนใจสั่งซื้อหนังสือจำนวนมากเพื่อสนับสนุนทางการศึกษา สำนักพิมพ์ลดราคาพิเศษ ติดต่อ โทร. 0 2728 0939

Ancient Romans: The History

โรมันโบราณ: ประวัติศาสตร์
และตำนานจักรวรรดิพันปี

ภัทรพล สมเหมาะ

คำนำสำนักพิมพ์

ยุโรปในปัจจุบันอยู่ภายใต้ร่มเงาของสหภาพยุโรป ประเทศนับสิบอยู่ภายใต้ธงใหญ่ผืนเดียว สกุดเงินเดียวกัน มีคณะกรรมการปกครองชุดเดียว พรหมแดนสามารถเดินทางข้ามกันได้แทบไร้รอยต่อการดำเนินการของสหภาพยุโรปแต่ละครั้งล้วนแต่ทำให้เกิดข้อถกเถียงภายในหมู่สมาชิก เกิดการวิพากษ์วิจารณ์นโยบายนับครั้งไม่ถ้วนดูเหมือนว่าความฝันของยุโรปหนึ่งเดียวอาจจะไม่เป็นจริงในอนาคตอันใกล้

แต่ถ้ามองย้อนกลับไปในอดีต ดินแดนในยุโรปเคยรวมกันเป็นผืนเดียวมาแล้ว ตั้งแต่ทุ่งน้ำแข็งในสกอตแลนด์ จรดผาหินชันริมทะเลในกรีซ ทั้งหมดอยู่ภายใต้อำนาจของโรม ได้จักรพรรดิหนึ่งเดียว รัฐสภาเดียว ทุกชาติพันธุ์รวมกันเป็นหนึ่งเดียวได้อินทรีแห่งโรม โรมแห่งนี้แหละ ที่จะเป็นรากให้อารยธรรมยุโรปในยุคต่อมา

เมื่อมองไปยังอาคารที่ทำการรัฐในประเทศต่างๆ จะเห็นเสาหินโครีนเขียนสี่ขาสะอาดตา หลังคาทรงจั่ว เหล่านี้คือสถาปัตยกรรมแบบโรมัน ทั้งระบอบการเมือง การปกครอง ศาสนา ตุลาการ รัฐธรรมนูญ และกฎหมาย ล้วนแต่สืบทอดหลักการมาจากโรมแทบทั้งสิ้น และแทบทั้งโลกก็อยู่ภายใต้สิ่งเหล่านี้ที่ชาวโรมันบัญญัติขึ้น หากจะมองในอีกมุมว่าอารยธรรมโรมันไม่เคยจากเราไปไหนก็คงไม่ผิดนัก เพราะอารยธรรมโรมันได้เปลี่ยนแปลงโลกตะวันตกไปตลอดกาล และมรดกของโรมันในโลกตะวันตกก็ถูกเผยแพร่ไปยังส่วนอื่นๆ ของโลกผ่านการล่าอาณานิคมเช่นกัน การรู้จักอารยธรรมโรมันก็ย่อมทำให้เราเข้าใจความเป็นมาของโลกที่เราอยู่ในปัจจุบันให้ดียิ่งขึ้น

สำนักพิมพ์ชิปซี

คำนำผู้เขียน

เมื่อกล่าวถึงโรมัน ท่านจะนึกถึงอะไรก่อน จักรวรรดิ การทหาร ความยิ่งใหญ่ ดินแดนที่แผ่ไพศาลไปทั่วเมดิเตอร์เรเนียน ความเป็นมหาอำนาจหรือแกลดิเอเตอร์ผมว่าท่านคงต้องนึกถึงสิ่งเหล่านี้มาบ้างแหละ ในสื่อต่างๆ (โดยเฉพาะภาพยนตร์เรื่องหนึ่งที่มีรัสเซลส์ ไครว์ เป็นพระเอก ผมว่ามันต้องส่งอิทธิพลต่อท่านไม่มากก็น้อย) ในเรื่องเล่าทั้งหลาย พวกเราคงเคยเห็นจักรวรรดิที่มีสัญลักษณ์เป็นพญาอินทรีสยายปีกอยู่บ้าง

แต่โรมมีอยู่แค่นั้นจริงหรือคำตอบคือไม่ โรมไม่ได้เป็นแค่จักรวรรดิ แต่ยังมีทั้งสมัยสาธารณรัฐที่ปูทางให้จักรวรรดิซึ่งกินเวลา 400 กว่าปี เป็นยุคที่ตัวมันเองขยายดินแดนจนกลายเป็นจักรวรรดิไปแล้ว ตั้งแต่ในยุคที่ยังไม่ถูกเรียกว่าจักรวรรดิด้วยซ้ำ นอกจากนี้ยังมียุคราชอาณาจักรที่คนไม่ค่อยรู้จักกันเพราะเป็นยุคที่ผสมตำนาน และมีข้อมูลน้อยนิด แต่เป็นรากฐานที่อธิบายได้ว่า ทำไมโรมถึงมีหน้าตาแบบนี้

โรมไม่ได้เป็นแค่รัฐ หากแต่เป็นอารยธรรม เป็นรากเหง้าของอารยธรรมโลกตะวันตกหลายอย่าง อย่างน้อยก็เป็นคนกลุ่มแรกที่รวมยุโรปส่วนใหญ่ให้เป็นปึกแผ่นไว้ได้ และนับแต่นั้นเป็นต้นมา ก็มีหลายรัฐพยายามทำให้ได้เช่นนั้น เช่น ประชาชาติเยอรมันที่อ้างตัวเป็น

จักรวรรดิโรมันอันศักดิ์สิทธิ์ หรือชนชาติรัสเซียที่บอกว่าตนคือโรมที่สาม

โรมไม่ได้มีแต่เรื่องราวความยิ่งใหญ่ของรัฐบุรุษอย่างจูเลียส ซีซาร์ ที่เป็นแบบอย่างแก่ผู้นำสายบุญแต่ยังมีเรื่องราวแฝงคุณธรรมของเหล่ารัฐบุรุษสมัยต้นและกลางสาธารณรัฐที่จะเป็นแบบอย่างแก่รัฐบุรุษรุ่นหลัง เช่น ซินซินนาตัสผู้ถืออำนาจเบ็ดเสร็จเพียงเพื่อแก้วิกฤต และเมื่อเสร็จภารกิจก็คืนอำนาจแล้วกลับไปทำนาทำไร่ ใช้ชีวิตเรียบง่ายต่อไปทันที

โรมไม่ได้มีแต่เรื่องราวของความยิ่งใหญ่เท่านั้น แต่ยังมีเรื่องราวของอำนาจที่นำมาซึ่งผลร้าย ผู้นำที่มีอำนาจในมือจะก่อให้เกิดอะไรได้บ้าง ความหวาดระแวง การแก่งแย่งชิงดี การยึดอำนาจ การต่อสู้ และการประหารประหารกันเอง แม้แต่ความกว้างใหญ่ไพศาลต่อมาก็คะกลายเป็นภาระอันหนักอึ้งของจักรวรรดิเสียเอง เมื่อความยิ่งใหญ่ไพศาลส่งผลให้เกิดการดูแลไม่ทั่วถึง

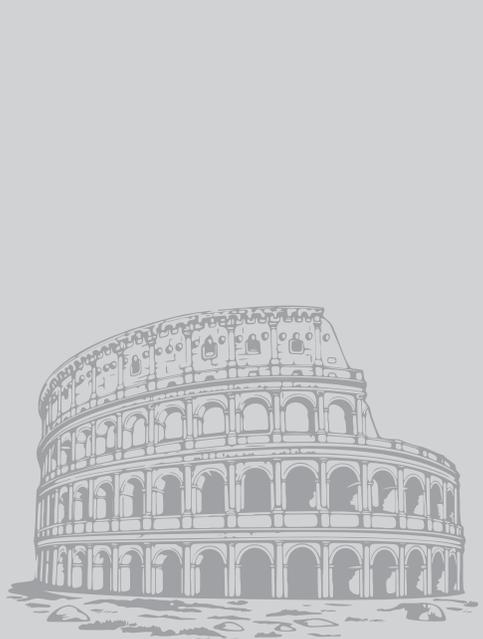
โรมได้มอบหลายอย่างแก่ยุโรปและตะวันตก และด้วยเหตุนี้เองจึงเป็นส่วนหนึ่งที่ทำให้โลกของเรามีหน้าตาเช่นในปัจจุบัน การที่ยุโรปและโลกตะวันตกมีหน้าตาแบบนี้ ส่วนหนึ่งก็เป็นเพราะอิทธิพลโรมันที่ยังตกทอดมาเป็นมรดกและยังปรากฏจนถึงตอนนี้

เรื่องราวของโรมคือเรื่องราวของหลายสิ่ง จุดเริ่มต้นอันเล็ก
กระจัดริตสู่การเป็นขั้วอำนาจ การรวมโลกหล้าให้เป็นหนึ่ง และการ
ล่มสลาย การทิ้งมรดกทั้งหลายไว้เบื้องหลัง ซึ่งจะส่งผลต่ออนาคต
คุณธรรมและความเสื่อมทราม ความยิ่งใหญ่ที่เป็นได้ทั้งเกียรติภูมิ
และแอกที่เพิ่มภาระแก่ผู้ที่แบกรับมันไว้ มันคือเรื่องราวของหลายสิ่ง
หลายอย่างของนครอันเป็นนิรันดร์ และผมก็ตั้งใจยิ่งนักที่ได้มีโอกาส
ถ่ายทอดแก่พวกท่าน

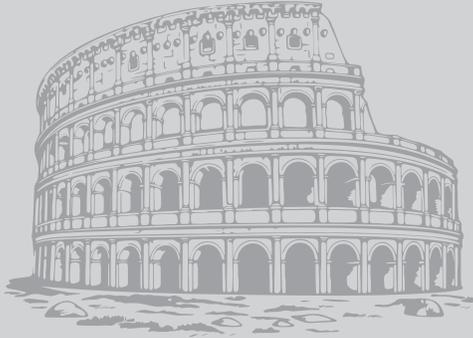
ภัทรพล สมเหมาะ
ผู้เขียน

สารบัญ

คำนำสำนักพิมพ์	4
คำนำผู้เขียน	6
บทนำ	12
บทที่ 1 : สมัยราชอาณาจักร	24
บทที่ 2 : สมัยสาธารณรัฐ	98
บทที่ 3 : สมัยจักรวรรดิ	250
บรรณานุกรม	336

บทนำ

Anecdote - การเดินทางในอิตาลี

ใน ค.ศ. 1786 โยฮัน วูล์ฟกัง ฟอน เกอเทอ (Johann Wolfgang von Goethe) นักเขียนและนักปราชญ์ชาวเยอรมันกำลังดำรงตำแหน่งเป็นองคมนตรีภายใต้องค์ดยุกแห่งไวมาร์ หนึ่งในเจ้าราชรัฐของจักรวรรดิโรมันอันศักดิ์สิทธิ์ (Holy Roman Empire)

ขณะนั้นเกอเทอเพิ่งจะมีอายุ 37 ปี และเป็นชายที่ประสบความสำเร็จมากคนหนึ่งในเยอรมนี เขาเป็นนักเขียนชื่อดังจากผลงานที่โด่งดังมากในเยอรมนียุคนั้น

บทละครเกิตซ์ ฟอน แบร์ลิชชิ่งเงิน (Götz von Berlichingen) ใน ค.ศ. 1773 กล่าวถึงเรื่องราวของเกิตซ์ อัสวินเยอรมันในสมัยศตวรรษที่ 15-16 ผู้มีฉายาว่า “หัตถ์เหล็ก” เพื่อเชิดชูความเป็นอิสระและความเป็นขบถจากการต่อสู้กับความเสแสร้งและความปรุงแต่งจนเกินพอดีของสังคม แต่สุดท้ายก็เกิดโศกนาฏกรรมเมื่อแนวคิดนามธรรมอย่างกฎหมายและความยุติธรรมได้บีบบังคับให้บุคคลต้องยอมรับกระแสสังคม บทละครเรื่องนี้ได้รับความนิยมเป็นอย่างมาก

ต่อมาใน ค.ศ. 1774 เกอเทอก็ได้ตีพิมพ์นวนิยายรักไม่สมหวังอย่าง “แเวเธอร์ระทม” (The Sorrows of Young Werther) ว่าด้วยแเวเธอร์ พระเอกของเรื่องผู้ไม่สมหวังในความรักเพราะนางเอกไม่รักรัก สุดท้ายพระเอกก็ตัดสินใจฆ่าตัวตายด้วยการเอาปืนพกยิงศีรษะของตน นิยายเรื่องนี้ขายดีอย่างถล่มทลาย ทำให้เกอเทอ ซึ่งขณะนั้นเป็นนักเขียนไร้ชื่อ กลายเป็นคนดังในวงการวรรณกรรมยุโรปแทบจะชั่วข้ามคืน อีกทั้งยังทำให้เกิดกระแสแเวเธอร์ (Werther Fever) เมื่อชายหนุ่มทั่วยุโรปเริ่มแต่งตัวเลียนแบบแเวเธอร์ บางคนถึงกับ

ฆ่าตัวตายด้วยวิธีเดียวกันเลยทีเดียว

ความสำเร็จเหล่านี้เกิดขึ้นในช่วงที่เกอเทอมีอายุเพียง 23-24 ปีเท่านั้น

ความสำเร็จของเกอเทอทำให้คาร์ล อวากุสต์ (Karl August) ดยุกแห่งซัคเซอ-ไวมาร์-ไอเซอนัค (Saxe-Weimar-Eisenach) เชิญเกอเทอเข้ามาทำงานในราชสำนักเจ้าแคว้นไวมาร์ใน ค.ศ. 1775 ส่งผลให้เกอเทอตัดสินใจลงหลักปักฐานในแคว้นนั้นไปตลอดทั้งชีวิต ซึ่งในขณะนั้นเขาก็ได้ดำรงตำแหน่งราชการต่างๆ ในแคว้น ไม่ว่าจะเป็นผู้ควบคุมหอสมุดดยุก กรรมการิการสงคราม หรือกรรมการเหมืองแร่และทางหลวง และใน ค.ศ. 1782 เขาก็ได้เป็นเสนาบดีการคลัง ซึ่งทำให้เขาได้กลายเป็นขุนนางและมีสิทธิ์เพิ่มคำว่า “ฟอน” (von - แห่ง) เข้าไปในชื่อของตน เกอเทอได้อาศัยอยู่ที่ไวมาร์เป็นเวลานาน เป็นมิตรคนสนิทและที่ปรึกษาให้องค์ดยุกซึ่งอ่อนกว่าเขาแปดปี แลดูเหมือนเป็นพี่น้องกัน

แต่แล้วใน ค.ศ. 1786 เมื่อเกอเทอมีอายุ 37 ปี เขาก็เริ่มมีความรู้สึกโหยหา อยากรได้แรงบันดาลใจอะไรสักอย่าง โดยเฉพาะในช่วงที่ตนกำลังจะเข้าสู่วัยกลางคนและต้องเผชิญกับงานราชการทั้งหลาย อีกทั้งยังทุกข์ใจจากความรักอันไม่สมหวังและต้องห้าม การรักคนมีเจ้าของ และการรักคนที่มีคู่ครองอยู่แล้ว เขาจึงต้องการการปลดปล่อย

ตอนนั้นเขาได้ไปเจองานเขียนของโยฮัน โยอาคิม วินก์เคิลมานน์ (Johann Joachim Winckelmann) นักโบราณคดีและนักประวัติศาสตร์ศิลปะชาวเยอรมันผู้มีความเชี่ยวชาญด้านยุคคลาสสิก โดยเฉพาะศิลปะกรีก-โรมัน ทั้งยังเป็นคนแรกที่อธิบายความแตกต่างระหว่าง

ศิลปะกรีก ศิลปะกรีก-โรมัน และศิลปะโรมันอีกด้วย

งานของวินท์เคิลมานน์ทำให้เกอเทอต์ตัดสินใจออกเดินทางเพื่อหาแรงบันดาลใจ เดินทางลงอิตาลี เขาได้จัดแจงขอลาพักราชการกับองค์ดยุก ซึ่งอีกฝ่ายก็ยินดีพร้อมทั้งจ่ายเงินเดือนให้ในระหว่างลาพักยาวด้วย จากนั้นเขาก็มุ่งหน้าสู่อิตาลี

“พวกเราต่างมองลัวนแต่เป็นนักจาริกผู้แสวงหาอิตาลี”

(“We are all pilgrims who seek Italy,”)

สองปีต่อมา เกอเทอต์ได้เขียนประโยคนี้อลงไปในบทกวีหลังจากที่เขากลับสู่ดินแดนเยอรมนีแล้ว แสดงให้เห็นว่าเกอเทอต์หลงใหลอิตาลีมากเหลือเกิน

สำหรับเกอเทอต์ อิตาลีนั้นแตกต่างจากเยอรมนีโดยสิ้นเชิง เพราะมันเป็นแดนใต้ที่อบอุ่นแจ่มใสและเต็มไปด้วยชีวิตชีวา ต่างจากแดนเหนือที่หนาวเย็น ชื้นแฉะ และผู้คนเอาแต่หัววดระแวง

ในดินแดนอิตาลี เกอเทอต์ได้เห็นสิ่งต่างๆ ที่เขาเคยเขียนลงไปในงานของตน ไม่ว่าจะเป็นภูมิทัศน์ สีสด วัฒนธรรม มารยาท บ้านเมือง และอนุสาวรีย์ ในที่สุดเขาก็ได้มาเห็นของจริง

นี่คือดินแดนแห่งอดีตยุคคลาสสิกที่ยังคงมีชีวิต แม้จะเหลือแต่เศษซากก็ตาม แต่ก็ยังเป็นของจริงที่จับต้องได้

เกอเทอต์สนใจเศษซากอารยธรรมโบราณยุคคลาสสิกควบคู่กับศิลปะยุคเรอเนซ็องส์มานานแล้ว ซึ่งต่างจากศิลปะบาโรกที่เห็นอยู่เกลื่อนกลาด และศิลปะยุคกลางที่เขารังเกียจยิ่งนัก

ระหว่างที่เกอเทอต์เดินทางในอิตาลี เขาก็ได้แวะเมืองต่างๆ ที่สำคัญ ไม่ว่าจะเป็นอัสนีซี (Assisi) เวนนา (Verona) เวนิส (Venice)

ฟลอเรนซ์ (Florence) และที่สำคัญที่สุดคือโรม (Rome)

“ในที่สุด ผมก็เดินทางมาถึงเมืองหลวงของโลกเสียที”

(“I have eventually reached the capital of the world.”)

โยฮัน วูลฟ์กัง ฟอน เกอเทอ, *Italienische Reise* (Italian Journey)

วันที่ 1 พฤศจิกายน ค.ศ. 1786 เกอเทอเดินทางมาถึงนครโรม ขณะนั้นนครโรมเป็นที่ตั้งของรัฐพระสันตะปาปา เมื่อเกอเทอมาถึงเมืองนี้ เขาก็ได้อยู่ที่นั่นเป็นเวลาเกือบสามเดือน โดยพำนักอยู่ที่แฟลตในวีอา เดล กอร์โซ (Via del Corso) 18 ซึ่งปัจจุบันคือพิพิธภัณฑสถาน ดิ เกอเทอ (Casa di Goethe) พิพิธภัณฑสถานสำหรับการเดินทางลงอิตาลีของเกอเทอ¹ ระหว่างนั้นเขาก็ได้พบศิลปินชาวเยอรมันมากมาย

ขณะนั้นโรมเป็นหนึ่งในมหานครของยุโรป แต่ความสำคัญของโรมไม่ใช่เพียงเท่านั้น เพราะภายในเมืองใหญ่แห่งนี้มีเศษซากมากมาย แฝงอยู่ร่วมกับอาคารบ้านเรือนต่างๆ และสามารถพบเห็นได้อย่างชัดเจนกระจัดกระจายขึ้นเมื่อออกไปยังชนบท เศษซากของอารยธรรมโบราณที่เคยอยู่ที่นี้ เคยมีอำนาจอยู่ที่นี้ เคยมีอำนาจเหนือยุโรป โดยเฉพาะในเมดิเตอร์เรเนียน เป็นแม่แบบของวัฒนธรรมต่างๆ ที่คนยุโรปและเกอเทอคุ้นเคย

1 “Goethe’s ‘Italian Journey’”. DW (10/19/2016). <https://www.dw.com/en/goethes-italian-journey/a-36059413>

เกอเทอในแดนแคมปาเนียของโรม (Goethe in the Roman Campagna)
ภาพวาดศตวรรษที่ 18 โดยโยฮันน์ ไฮน์ริช วิลเฮล์ม ทิชไบน์
(Johann Heinrich Wilhelm Tischbein)

ขณะที่เกอเทออยู่ที่อิตาลี โดยเฉพาะที่โรม เขาได้ศึกษาและ
ดื่มด่ำวัฒนธรรมชาวโรมภายในมหานครที่มีซากปรักหักพังปะปนกับ
อาคารบ้านเรือนแต่ก็เต็มไปด้วยชีวิตชีวา จึงได้เห็นความพิศวงและ
ยิ่งใหญ่อลังการของอารยธรรมที่เคยสถิตอยู่ในที่นี้

อนิจจา ซากเหล่านั้นกลับเจีบบังและไม่สามารถพูดคุยกับ
เขาได้โดยตรง สิ่งที่เขาเหลืออยู่ก็คงเป็นจินตนาการที่มีต่อซากและ
เรื่องราวที่ถ่ายทอดออกมา

“บอกข้าที เจ้าก้อนหินเฮ้ย พุดมาเถิด เจ้าจวนอันไอฟาร์!

เจ้าท้องถนน เอื้อนเอ่ยถ้อยคำออกมา! ดวงวิญญาณ ณ สถานที่
แห่งนี้ เจ้าโง่หรืออะไร?

ทุกสรรพสิ่งล้วนแต่มีชีวิตในกำแพงศักดิ์สิทธิ์ของเจ้า
โรมอันเป็นนิรันดร์ มีเพียงข้าเท่านั้นที่รู้สึกหนึ่งสงัด”

(“Tell me you stones, O speak, you towering palaces!
Streets, say a word! Spirit of this place, are you dumb?
All things are alive in your sacred walls
Eternal Rome, it’s only for me all is still.”)

- โยฮัน วูลฟ์กัง ฟอน เกอเทอ, Elegy 1 - Roman Elegies (1789)

หากกล่าวถึงโรม

หากกล่าวถึงโรมและชาวโรมัน สองคำนี้อาจสื่อถึงสิ่งต่างๆ ดังนี้
บางท่านอาจนึกถึงอารยธรรม ใจกลางดินแดนอิตาลี อารยธรรม
คลาสสิกที่ผู้คนต่างพากันยกย่องในระดับเดียวกับอารยธรรมกรีก
บางท่านอาจนึกถึงจักรวรรดิอันยิ่งใหญ่ที่เคยเป็นมหาอำนาจ
ในโลกเมดิเตอร์เรเนียน

บางท่านอาจนึกถึงการเมืองในสมัยสาธารณรัฐ ยุคสมัยแห่ง
รัฐบุรุษและการขยายอำนาจ

บางท่านอาจนึกย้อนกลับไปสู่ยุคสมัยกึ่งตำนาน รวมถึงยุค
สมัยของโรมิวลุสและเรมูส สองพี่น้องที่รอดตายมาได้ เพราะได้ดื่ม
น้ำนมจากเต้าของแม่หมาป่า

บางท่านอาจนึกถึงแค่โรมซึ่งเป็นเมืองในเขตลาซิโอ (Lazio)
และเป็นเมืองหลวงของประเทศอิตาลีในปัจจุบัน

โรมและโรมันมีหลายความหมายรวมเข้าด้วยกัน เป็นสิ่งที่
ถูกกล่าวถึงและผลิตซ้ำเรื่อยมานับตั้งแต่การล่มสลายของมันจน

เข้าถึงช่วงยุคกลางและดำเนินต่อไปเรื่อยๆ จนถึงปัจจุบันในสื่อและประวัติศาสตร์ต่างๆ

สิ่งหนึ่งที่เราแทบปฏิเสธไม่ได้คือความยิ่งใหญ่ของโรมันและสิ่งที่เป็นมรดกตกทอดให้กับยุโรป ตลอดจนโลกใบนี้

เมื่อเรากล่าวถึงอารยธรรมโบราณ โดยเฉพาะอารยธรรมโบราณสมัยคลาสสิก (classical antiquity) มันจะมีพื้นที่หนึ่งที่สำคัญจนไม่อาจละเลยไปได้ นั่นคือ “โลกเมดิเตอร์เรเนียน” (Mediterranean world) โลกของดินแดนที่อยู่ติดชายฝั่งทะเลเมดิเตอร์เรเนียน โลกแห่งนี้เป็นมรดกตกทอดที่ต่อมากจะเป็นแม่แบบให้กับวัฒนธรรมยุโรปทั้งหลาย อารยธรรมที่ว่านี้ชื่อเรียกขานนิยมคือ “อารยธรรมกรีก-โรมัน” (Greco-Roman)

อารยธรรมนี้กล่าวถึงสองกลุ่มชน สองอารยธรรม สองพวกที่แตกต่างกันแต่ก็เกี่ยวข้งกัน

พวกแรกคือชาวกรีก หรือชาวเฮลเลนิก (Hellenic) เป็นกลุ่มชนจากทะเลอีเจียน (Aegean) ในภูมิภาคเมดิเตอร์เรเนียนตะวันออก มีดินแดนหลักคือประเทศกรีซในปัจจุบัน รวมถึงแนวชายฝั่งตะวันตกของประเทศตุรกี พวกเขาเป็นกลุ่มชนที่มีความสามารถในการค้าขายและการเดินเรือ ทำให้พวกเขาสามารถออกไปตั้งอาณานิคมหรือนครรัฐในดินแดนต่างๆ ทั่วทั้งเมดิเตอร์เรเนียน ส่งผลให้อารยธรรมของพวกเขาถูกส่งต่อไปยังดินแดนเหล่านั้น

ชาวโรมัน หนึ่งในชนเผ่าในดินแดนอิตาลี คือกลุ่มชนที่ได้รับอิทธิพลทางอารยธรรมของชาวกรีก ซึ่งต่อมาพวกเขาจะขยายอำนาจและดินแดนจนครอบคลุมไปทั่วทั้งโลกเมดิเตอร์เรเนียน แม้แต่ดินแดน

อารยธรรมดั้งเดิมอย่างกรีกก็จะตกอยู่ภายใต้อำนาจของโรมันเช่นกัน

อารยธรรมกรีก-โรมันได้เจริญรุ่งเรืองและแพร่ขยายไปทั่วดินแดนภายใต้การปกครองของโรมันทั้งยังแพร่ออกไปไกลกว่าอาณาเขตจักรวรรดิผ่านการค้าขายและการรับเอาวัฒนธรรมต่างๆ มาเป็นของตน เมื่อวัฒนธรรมคลาสสิกเหล่านี้ถูกเผยแพร่ผ่านจักรวรรดิที่สามารถรวมดินแดนส่วนใหญ่ของยุโรปได้ มันก็แพร่กระจายไปได้อย่างกว้างไกลผ่านโครงสร้างของจักรวรรดิดังกล่าว และยังคงทิ้งร่องรอยไว้ในดินแดนส่วนต่างๆ ของยุโรป ตราบจนปัจจุบัน

ภาษาในยุโรปส่วนหนึ่งคือภาษาตระกูลโรมานซ์ (Romance) หมายถึงภาษาที่ได้รับอิทธิพลจากภาษาละตินของโรมัน ได้แก่ ภาษาฝรั่งเศส ภาษาสเปน ภาษาโปรตุเกส ภาษาอิตาลี และภาษาโรมาเนีย ซึ่งมีรูปแบบคำศัพท์บางอย่างที่มีลักษณะคล้ายคลึงกันจนกลายเป็นเอกลักษณ์ ทั้งยังเหมือนคำศัพท์ในภาษาละตินเดิมด้วย

แม้ในปัจจุบันจะไม่มีใครพูดภาษาละตินเดิมในชีวิตประจำวันแล้ว แต่มันก็ยังคงมีอิทธิพลอย่างชัดเจนทั้งในวงการศาสนาหรือวิทยาศาสตร์ หากอยากเห็นชื่อภาษาละตินแบบจัดเต็ม ก็แค่ไปหาชื่อวิทยาศาสตร์ของสัตว์หรือพืชก็ได้ ท่านจะได้เห็นชื่อละตินแบบยาวเหยียดแน่นอน

ส่วนในแวดวงการเมืองสมัยใหม่ หลักการที่ยุโรปและสากลใช้อ้างอิงก็มีพื้นฐานมาจากกรีกและโรมัน แม้แต่ศัพท์การเมืองบางคำที่ใช้กันจนคุ้นชินในปัจจุบันก็ยังมีรากฐานมาจากสองอารยธรรมนี้ เช่น การเมือง (Politics, จาก Polis คำกรีก แปลว่าเมือง) ประชาธิปไตย (Democracy จาก Demos ประชาชน + Kratos การปกครองคำกรีก)

สาธารณรัฐ (Republic จาก Res Publica คำละติน = ของสาธารณะ)
วุฒิสภา (Senate จาก Senatus คำละติน = สมาชิกวุฒิสภา) หรือ
กองทัพ (Army จาก Arma คำละติน = อาวุธ) เป็นต้น

นอกจากนั้นยังมีรัฐบุรุษโรมันหลายคนที่กลายเป็นแบบอย่าง
และมีผู้คนศึกษาจวบจนถึงปัจจุบัน ซึ่งพวกเขาก็ไม่ได้ย่อหน้าไปกว่า
วีรบุรุษและรัฐบุรุษชาวกรีกทั้งในตำนานหรือประวัติศาสตร์ก่อนหน้า
นั้นเลย

สุดท้าย ศาสนาคริสต์ ซึ่งปัจจุบันกลายเป็นศาสนาที่แพร่หลาย
ในยุโรปและโลกสากล การที่ศาสนานี้เป็นที่นิยมและแพร่หลายกว้าง
ไกล ส่วนหนึ่งก็ต้องยกความดีความชอบให้เครือข่ายจักรวรรดิโรมัน
ที่เชื่อมโลกเมดิเตอร์เรเนียนเข้าด้วยกันด้วยเครือข่ายคมนาคม
จักรวรรดิ ทำให้ศาสนาคริสต์สามารถกระจายไปตามดินแดนต่างๆ
ได้อย่างสะดวก

การที่ยุโรปมีหน้าตาอย่างที่เห็นในปัจจุบันเกิดขึ้นจากปัจจัย
ต่างๆ ซึ่งสามารถย้อนกลับไปได้ในสมัยโรมัน สมัยที่ทะเลเมดิเตอร์เรเนียน
เป็นเพียงทะเลสาบของพวกโรมัน สมัยที่ยุโรปส่วนใหญ่อยู่รวมกัน
ภายใต้จักรวรรดิเดียว

สมัยที่โรมคือเมืองหลวงของโลกตะวันตก อย่างน้อยก็โลก
เมดิเตอร์เรเนียน ผืนทะเลใต้จักรวรรดิเดียว

ขอบข่ายเนื้อหา - โรมันโบราณ

อย่างที่กล่าวไปในข้างต้น โรมและโรมันมีหลายความหมาย
ด้วยกัน เพื่อให้ผู้อ่านเข้าใจตรงกัน จึงจำเป็นต้องกล่าวถึงขอบข่าย

เนื้อหาให้ชัดเจน

โรมัน โดยเฉพาะจักรวรรดิโรมัน ถือเป็นแม่แบบและแรงบันดาลใจ ต่ออารยธรรมต่างๆ ของยุโรปจนมีบางพวกตั้งชื่อจักรวรรดิของตน โดยใช้ชื่อ “โรมัน” ด้วยซ้ำ ที่เห็นได้ชัดเจนที่สุดคือ “จักรวรรดิโรมันอันศักดิ์สิทธิ์” (Holy Roman Empire) ซึ่งเป็นจักรวรรดิโรมันในมุมมองของโลกคาทอลิกโดยอิงจากสถานะของจักรวรรดิโรมันผ่านการสวมมงกุฎจักรพรรดิของพระสันตะปาปา ทว่าดินแดนหลักของจักรวรรดิดังกล่าวกลับเป็นดินแดนเยอรมัน หรือจักรวรรดิไบแซนไทน์ (Byzantine Empire) ซึ่งยังคงใช้ชื่อจักรวรรดิโรมัน (Basileia Rhomaion – กรีก: จักรวรรดิแห่งชาวโรมัน) เป็นชื่อทางการ ในฐานะที่ตนเป็นจักรวรรดิโรมันตะวันออกมาตั้งแต่ต้น และยังคงอยู่รอดเรื่อยไป จนกระทั่ง ค.ศ. 1453 เมื่อกรุงคอนสแตนติโนเปิลถูกจักรวรรดิออตโตมัน (Ottoman Empire) ตีจนแตก ซึ่งหลังจากนั้น พวกออตโตมันก็จะเอาชื่อ “โรมัน” ไปใช้ต่ออีกในฐานะ “รุ่ม” (Rum)

จริงอยู่ที่อารยธรรม กลุ่มชนหรือจักรวรรดิเหล่านั้นจะใช้ชื่อตามโรมัน แต่พวกเขาจะไม่ได้อยู่ในขอบข่ายเนื้อหาของเรา เนื่องจากพวกเขาไม่ใช่โรมันดั้งเดิมเหมือนโรมันในสมัยโบราณ

โรมันในสมัยโบราณจะมีเนื้อหาเกี่ยวข้องกับชาวโรมันแห่งนครโรม เมืองแห่งหนึ่งในแคว้นละติอุม (Latium) ซึ่งต่อมากจะกลายเป็นอาณาจักร สาธารณรัฐ และจักรวรรดิ โดยจะมีเนื้อหาตั้งแต่การก่อตั้งอาณาจักรไปจนถึง ค.ศ. 476 เมื่อจักรวรรดิโรมันตะวันตกล่มสลายตามหลักประวัติศาสตร์สากล เมื่อมณฑลอิตาลีถูกยึดครองโดยกองกำลังอนารยชนของโอโดเอเซอร์ (Odoacer) และการล่มสลายใน

ค.ศ. 480 อิงตามการสวรรคตของจักรพรรดิจูเลียส ซีซาร์ (Julius Nepos) จักรพรรดิฝั่งตะวันตกที่ได้รับการรับรองจากราชสำนักฝั่งตะวันออก แต่หลังจากนั้นจะไม่มีแต่งตั้งหรือรับรองจักรพรรดิฝั่งตะวันตกอีกต่อไป ทำให้นับตั้งแต่นั้นเป็นต้นมา ตำแหน่งจักรพรรดิโรมันจะเหลือฝั่งตะวันออกเพียงองค์เดียว ก่อนจะมีการช่วงชิงความหมายของ “ความเป็นโรมันแท้” ระหว่างจักรพรรดิโรมันอันศักดิ์สิทธิ์กับจักรพรรดิไบแซนไทน์ตั้งแต่ ค.ศ. 800 เป็นต้นไป ซึ่งถือเป็นช่วงยุคกลางแล้ว

ในการแบ่งยุคสมัย เราสามารถแบ่งประวัติศาสตร์โรมันได้ดังนี้
สมัยราชอาณาจักร (Roman Kingdom: 753-509 ปีก่อนคริสตกาล)

สมัยสาธารณรัฐ (Roman Republic: 509-27 ปีก่อนคริสตกาล)

สมัยจักรวรรดิ (Roman Empire: 27 ปีก่อนคริสตกาล-ค.ศ. 476/480 (ฝั่งตะวันตก) / ค.ศ. 1453 (ฝั่งตะวันออก))

บทที่ 1 : สมัยราชอาณาจักร

1. การสถาปนากรุงโรม

เรื่องราวต่างๆ ย่อมมีจุดเริ่มต้น กรุงโรมและชาวโรมันก็เช่นกัน ก่อนพวกเขาจะกลายเป็นจักรวรรดิอันยิ่งใหญ่ที่ครองอำนาจไปทั่วเมดิเตอร์เรเนียน ต้นกำเนิดของพวกเขามาจากเมืองเล็กๆ บนเนินทั้งเจ็ดในแคว้นลาติอุม ใจกลางคาบสมุทรอิตาลี

เรื่องราวการสถาปนากรุงโรมไม่ต่างจากประวัติศาสตร์อารยธรรมโบราณอื่นๆ ที่เปลี่ยนผ่านจากสมัยก่อนประวัติศาสตร์เข้าสู่สมัยประวัติศาสตร์ จากยุคสมัยของตำนานที่เล่าขานกันมาสู่ยุคสมัยของการจดบันทึก มันจึงเป็นเรื่องราวที่มีทั้งความเป็นประวัติศาสตร์และการผสมผสานกันของแต่ละตำนานมากพอสมควร หลายอย่างจึงยังคงคลุมเครือไม่แน่นอน

ดังนั้นข้อมูลต่อไปนี้จะ เป็นข้อมูลประวัติศาสตร์ที่ผสมผสานกับตำนาน จึงขอให้ทุกท่านใช้วิจารณญาณในการอ่าน

1.1 ผู้คนและภาษา

ก่อนเกิดเมือง ย่อมมีผู้คนก่อน และผู้คนก็ย่อมมีภาษาของตนเอง ชาวโรมันคือกลุ่มคนที่พูดภาษาละติน (Latin) ซึ่งเป็นภาษาย่อยในตระกูลภาษาอิตาลิก (Italic Language) ตระกูลภาษาของกลุ่มชนต่างๆ ในคาบสมุทรอิตาลี ซึ่งเป็นตระกูลภาษาแยกย่อยในตระกูลภาษาอินโดยูโรเปียน (Indo-European) ที่กลุ่มคนในยุโรปและอินเดียมีร่วมกัน กล่าวคือ ภาษาละตินเป็นญาติกับภาษากรีก ภาษาฟาร์ซี หรือภาษาสันสกฤต เป็นต้น

ชาวละตินเป็นกลุ่มคนที่อาศัยอยู่ในแคว้นลาติอุม แต่ไม่ได้เป็นเพียงกลุ่มชนเดียวในคาบสมุทรอิตาลี เพราะยังมีกลุ่มอื่นที่อาศัยอยู่

ในแคว้นข้างเคียง โดยทางเหนือขึ้นไปในแคว้นทัสคานี (Tuscany) ในปัจจุบัน มีกลุ่มชนที่พูดภาษาอีทรัสกัน (Etruscan) และถัดขึ้นไปตามแนวเทินเขาแอลป์ฝั่งอิตาลี (Italian Alps) ก็มีกลุ่มที่พูดภาษาเรติก (Raetic) อีกด้วย

จากการสันนิษฐานระหว่างกลุ่มชนกับภาษา ได้มีการเสนอทฤษฎีว่า กลุ่มชนที่พูดภาษาตระกูลอินโดยูโรเปียนเหล่านี้น่าจะมาถึงอิตาลีผ่านการอพยพเป็นช่วงๆ ระหว่างสหัสวรรษที่ 1-2 ก่อนคริสตกาล โดยเริ่มจากกลุ่มภาษาอิตาลิกตะวันตก ซึ่งหนึ่งในนั้นคือพวกที่พูดภาษาละติน ตามด้วยพวกอิตาลิกภาคกลางอย่างพวกที่พูดภาษาถิ่นออสโก-อัมเบรียน (Oско-Umbrian) และในภายหลังก็มีชาวกรีกที่ข้ามทะเลเอเดรียติก (Adriatic) เข้ามาตั้งอาณานิคมในอิตาลีได้ และพวกเคลต์ (Celtic) ที่อพยพเข้ามาในอิตาลีตอนเหนือ การอพยพเหล่านี้มักถูกนำมาใช้เพื่ออธิบายว่า ทำไมชนเผ่าที่พูดภาษาตระกูลอื่นๆ ถึงถูกขับไล่และแทนที่โดยกลุ่มชนที่พูดภาษาอินโดยูโรเปียน¹

1.2 หลักฐานทางโบราณคดี

เมื่อเข้าสู่ยุคเหล็ก สังคมก็เริ่มมีความซับซ้อนขึ้น ประชากรก็เพิ่มสูงขึ้น ทำให้เกิดชุมชนแบบกึ่งเมือง (Proto-Urban) ในอิตาลีภาคกลางและภาคเหนือ ซึ่งต่อมาชุมชนเหล่านี้จะรวมตัวกันกลายเป็นนครรัฐ โดยกระบวนการนี้ค่อนข้างคล้ายกับกระบวนการจัดตั้งโปลิส

1 Tim Cornell. *The Beginnings of Rome* (Routledge, 1995), 41-44.

(Polis) หรือนครรัฐกรีก กล่าวคือในพื้นที่จะมีชุมชนและหมู่บ้านต่างๆ กระจัดกระจายอยู่ และในเวลาต่อมา ชุมชนเหล่านี้ก็มารวมตัวกัน ทำให้บริเวณนั้นกลายเป็นที่ตั้งของนครรัฐ²

ในส่วนของกรุงโรม มีการพบหลักฐานทางโบราณคดีภายในพื้นที่กรุงโรมในปัจจุบัน บ่งบอกว่าพื้นที่นี้เคยมีมนุษย์อาศัยอยู่อย่างต่ำที่สุดคือ 5,000 ปีก่อน แต่ว่าข้อสรุปนี้ยังไม่เป็นที่สิ้นสุด เนื่องจากกรุงโรมมีหลักฐานทางโบราณคดีในยุคสมัยที่ใหม่และหนาแน่นกว่า ซึ่งก่อให้เกิดปัญหาหนึ่งคือ หลักฐานเหล่านี้ได้บดบังแหล่งโบราณคดี หรือหลักฐานสมัยยุคหินใหม่และยุคหินเก่าที่อาจมีอยู่ในพื้นที่นี้ ดังนั้นเป็นไปได้ที่มนุษย์อาจเคยอาศัยอยู่ในอาณาเขตกรุงโรมปัจจุบัน เก่ากว่า 5,000 ปี แต่ก็ยังยืนยันชัดเจนไม่ได้เพราะมันยังถูกบดบังอยู่³

ส่วนภายในพื้นที่รอบกรุงโรม มีการพบหลักฐานการอยู่อาศัยเก่าแก่ถึงศตวรรษที่ 15 ก่อนคริสตกาล หรือประมาณ 3,500 ปีก่อน โดยวัฒนธรรมในแถบนี้จะเป็นแบบแอปเพนไนน์ (Apennine Culture) และกึ่งวิลลาโนวา (Proto-Villanovan Culture) ก่อนจะเกิดวัฒนธรรมเฉพาะตัวคือวัฒนธรรมลาเทียล (Latial Culture)^{4 5}

หลักฐานโบราณคดีเสนอว่ากรุงโรมมีพัฒนาการมาอย่างยาวนาน ซึ่งหากจะระบุให้แน่นอนที่สุด เราทำได้อย่างแน่ชัดว่าพื้นที่

2 Kathryn Lomas. *The Rise of Rome: from the Iron Age to the Punic Wars* (Harvard University Press, 2018), 17.

3 Grant Heiken; Renato Funicello; Donatella De Rita. *The Seven Hills of Rome: A Geological Tour of the Eternal City* (Princeton University Press, 2005), 87-88.

4 F.W. Walbank; A.E. Astin; M. W. Frederiksen; R.M. Ogilvie., (eds). *Cambridge Ancient History*. Vol. 7 Part 2 : *The Rise of Rome to 220 BC* (Cambridge University Press, 1989), 51-52.

5 Grant Heiken; Renato Funicello; Donatella De Rita. *The Seven Hills of Rome: A Geological Tour of the Eternal City* (Princeton University Press, 2005), 11.

กรุงโรมมีมนุษย์อยู่อาศัยตั้งแต่ช่วงกลางยุคสำริด (Bronze Age) จากหลักฐานตัวอย่างแสดงให้เห็นว่า ภูมิประเทศของโรมในยุคสำริดนั้นแตกต่างจากปัจจุบันไปมาก

หลักฐานทางธรณีวิทยาบ่งบอกว่า พื้นที่ฟอรัม โบอาริอุม (Forum Boarium) ที่อยู่ทางตอนเหนือของเนินอาเวนไทน์ (Aventine Hill) เป็นที่ราบแห้งตามฤดูกาล เป็นท่าเรือภายในแผ่นดินที่มอบความปลอดภัยแก่เรือเดินทะเลในยุคนั้น มีพื้นที่กว้างใหญ่สำหรับให้น้ำแก่ม้าและปศุสัตว์ มีทางข้ามแม่น้ำไทเบอร์ (Tiber) ซึ่งในตอนนั้นเกาะแก่งบนแม่น้ำยังไม่ก่อตัว มีเพียงน้ำที่ตื้นและไหลเอื่อยๆ เท่านั้น

พื้นที่แบบนี้ถือว่าได้เปรียบ แต่ในขณะเดียวกันก็เปิดโล่ง ทั้งยังมีเนินคาปิตอลีน (Capitoline) อยู่ข้างๆ ซึ่งสมัยนั้นเป็นเนินสูงลิ่วที่ผุดขึ้นแถวตลิ่งฝั่งตะวันออกของแม่น้ำไทเบอร์ ถือเป็นเนินปราการที่พร้อมใช้งานเพื่อป้องกันศัตรู และเป็นจุดยุทธศาสตร์ในการควบคุมการผลิตเกลือ ซึ่งเป็นกิจการที่สามารถทำได้ตามแนวแม่น้ำและปากแม่น้ำ ในขณะที่เนินลูกอื่นๆ และบึงข้างเคียงยังสามารถใช้เป็นจุดป้องกันพื้นที่อยู่อาศัยในบริเวณนี้ได้อีกด้วย⁶

มีการพบหลักฐานการสะสมมูลสัตว์และเศษภาชนะดินเผาสมัยโบราณในเขตฟอรัม โบอาริอุม ซึ่งกำหนดอายุได้ว่าเป็นช่วงกลางยุคสำริด⁷

6 Andrea L. Brock; et al. "On the Banks of the Tiber: Opportunity and Transformation in Early Rome". *Journal of Roman Studies*. Vol. 111(November 2021): 1–30. doi:10.1017/S0075435821000344

7 Tim Cornell. *The Beginnings of Rome* (Routledge, 1995), 48.

ส่วนบนเนินคาปิโทไลน์ หลักฐานในปัจจุบันได้บ่งชี้ว่ามีที่อยู่อาศัยสามแห่งที่ใช้สำริดซึ่งแยกจากกันในระหว่างช่วง 1700-1350 ปีก่อนคริสตกาล ส่วนภายในเขตหุบเขาข้างเคียงซึ่งในยุคโรมันจะกลายเป็นฟอรัม ซึ่งหมายถึงพื้นที่สาธารณะ ก็มีที่อยู่อาศัยในยุคสำริดช่วง 1350-1120 ปีก่อนคริสตกาล ซึ่งสิ่งปลูกสร้างสมัยศตวรรษที่ 13 ก่อนคริสตกาลได้บ่งบอกว่า เนินคาปิโทไลน์ถูกปรับระดับให้เป็นขั้นบันไดเพื่อจัดการความลาดชันของมัน

นอกจากนี้ยังมีหลักฐานในยุคสำริดตอนปลาย (Final Bronze Age) ช่วง 1200-975 ปีก่อนคริสตกาลที่มีความชัดเจนกว่า เนื่องจากบ่งบอกว่าเคยมีผู้คนอาศัยอยู่ในเนินคาปิโทไลน์ ฟอรัมและเนินพาลาไทน์ (Palatine) ที่อยู่ใกล้เคียงกัน ส่วนในการขุดค้นใกล้พิพิธภัณฑสถานคาปิโทไลน์ก็พบหลักฐานที่บ่งชี้ว่า มีการสร้างบ้อมปราการบนเนินคาปิโทไลน์ และมีนักวิชาการบางส่วนเสนอว่าอาจมีที่อยู่อาศัยบนเนินใกล้เคียงด้วย⁸

ข้อเสนอในปัจจุบันคือ เนินคาปิโทไลน์อาจเป็นเนินแรกเริ่มที่มีผู้อยู่อาศัย แต่ก็ยังมีข้อถกเถียงต่อมาว่า แล้วพวกที่อยู่อาศัยบนเนินลูกอื่นคือกลุ่มชนใด พวกเขาเป็นอาณานิคมของชาวคาปิโทไลน์ที่ถูกส่งออกมาตั้งรกรากนอกบ้านเกิดของตนแล้วต่อมากลายเป็นอิสระหรือเป็นหมู่บ้านที่แยกตัวเป็นเอกเทศ ไม่ได้เกี่ยวข้องกับชาวคาปิโทไลน์ที่รวมตัวกันกลายเป็นหน่วยการเมืองแล้ว

8 Kathryn Lomas. *The Rise of Rome: from the Iron Age to the Punic Wars* (Harvard University Press, 2018), 38.

ในสมัยศตวรรษที่ 8-7 ก่อนคริสตกาล ช่วงเวลาที่ไล่เลี่ยกับการสถาปนากรุงโรมตามการกำหนดปีแบบธรรมเนียมโรมัน หลักฐานทางโบราณคดีในยุคนี้ก็มีความชัดเจนขึ้น

ในเขตโรมมีที่อยู่อาศัยใหญ่สี่แห่ง โดยมีศูนย์กลางอยู่บนเนินหลักได้แก่ เนินพาลาไทน์ เนินคาปิโทไลน์ เนินควิรินัล (Quirinal) และเนินวิมินัล (Viminal) นอกจากนี้ก็ยังอยู่ที่เนินรอบนอกอย่างเนินเคเลียน (Caelian) เนินออปเปียน (Oppian) เนินเวเลีย (Velia) โดยในบันทึกโบราณบางแหล่งจะบอกว่า เนินควิรินัลเป็นที่อยู่อาศัยของเผ่าซาไบน์ (Sabine) แต่จากหลักฐานโบราณคดีกลับไม่ได้เชื่อมโยงกับเผ่าดังกล่าวเลย^{9 10}

ในสมัยโรมัน เนื่องจากฟอรัมหมายถึงพื้นที่สาธารณะ ในสมัยนี้พื้นที่ฟอรัมจึงถูกแปรสภาพให้กลายเป็นพื้นที่สาธารณะ โดยเห็นได้จากการเลิกฝังศพในบริเวณนั้น หรือการที่พื้นที่ฟอรัมบางส่วนถูกปลูกไปด้วยหิน โดยในพื้นที่โคมิติอุม (Comitium) พื้นที่เปิดโล่งตรงมุมตะวันตกเฉียงเหนือของฟอรัม มีการพบสิ่งของที่ใช้นั้นในสมัยศตวรรษที่ 8 ก่อนคริสตกาล บ่งชี้ให้เห็นว่ามีการปรากฏลัทธิทางศาสนาอย่างรวมศูนย์และเป็นระบบยิ่งขึ้น และรอบพื้นที่ฟอรัมก็ปรากฏร่องรอยการสร้างอาคารในช่วงเวลาเดียวกัน หนึ่งในนั้นคืออาคารโดมุส พับลิกา (Domus Publica) ที่พำนักของพอนติเฟ็กซ์แม็กซิมัส (Pontifex Maximus) ผู้นำทางศาสนาของชาวโรมัน

9 F.W. Walbank; A.E. Astin; M. W. Frederiksen; R.M. Ogilvie., (eds). Cambridge Ancient History. Vol. 7 Part 2 : The Rise of Rome to 220 BC (Cambridge University Press, 1989), 86-87.

10 Kathryn Lomas. The Rise of Rome: from the Iron Age to the Punic Wars (Harvard University Press, 2018), 41.

ซึ่งเชื่อว่าน่าจะสร้างประมาณช่วง 750-700 ปีก่อนคริสตกาล

บนเนินคาปิโทไลน์ก็พบกิจกรรมทางศาสนาเช่นกัน โดยมีหลักฐานที่เชื่อมโยงกับลัทธิบูชาเทพจูปีเตอร์ เฟเรตรีอุส (Jupiter Feretrius) หรือเทพจูปีเตอร์ปางผู้รับเอาสินสงคราม

นอกจากนี้เครื่องเช่นไห่วัที่พบยังบ่งบอกถึงความเชื่อมโยงกับวัฒนธรรมนอกแคว้นลาติอุม เนื่องจากมีการพบภาชนะกรีกที่นำเข้ามาจากยูบืออา (Euboea) กับโครีนธ์ (Corinth) ด้วย¹¹

หลักฐานสำคัญที่บ่งบอกถึงการตั้งเมืองเป็นอย่างดีคือการสร้างกำแพง มีการพบร่องรอยกำแพงแห่งแรกบนเนินพาลาไทน์ กำหนดอายุได้ประมาณ 730-720 ปีก่อนคริสตกาล เชื่อว่าเป็นแนวกำแพงที่กำหนดอาณาเขตซึ่งชาวโรมันในยุคหลังจะเรียกว่าโพเมริอุม (Pomerium) หรืออาณาเขตศักดิ์สิทธิ์ของกรุงโรม ซึ่งกำแพงเหล่านี้มีความพิเศษอยู่ตรงที่มีประตู ถนนที่เชื่อมกับกำแพง และร่องรอยของการสร้างกระท่อมในบริเวณนั้นด้วย ซึ่งบ่งบอกได้ว่าโรมในสมัยศตวรรษที่ 8 ก่อนคริสตกาลเริ่มมีอาณาเขตที่แน่นอนแล้ว ทั้งยังมีระบบสังคม-การเมืองที่ซับซ้อนยิ่งขึ้น ซึ่งเมื่อประกอบกับการมีฟอรัมและพื้นที่ทำพิธีกรรม ก็ยิ่งแสดงให้เห็นว่า โรมในยุคนี้มีการรวมศูนย์มากยิ่งขึ้น¹² ซึ่งสอดคล้องกับการกำเนิดนครรัฐในกรีซที่มีอาณาเขตชัดเจน มีองค์การการเมือง องค์การทางสังคม และพื้นที่สาธารณะสำหรับพลเมือง

11 Kathryn Lomas. *The Rise of Rome: from the Iron Age to the Punic Wars* (Harvard University Press, 2018), 41-42.

12 Kathryn Lomas. *The Rise of Rome: from the Iron Age to the Punic Wars* (Harvard University Press, 2018), 43-44.

โรมในสมัยเก่าแก่นี้ น่าจะมีความคล้ายคลึงกับที่อยู่อาศัยแบบ
กึ่งเมืองตามวัฒนธรรมวิลลาโนวา คือ พื้นที่ต่างๆ มีระบบจัดการแบบ
เผ่าหรือวงศ์ตระกูล (Clan) ซึ่งจะดูแลพื้นที่ของตนเอง แต่ต่อมาใน
สมัยศตวรรษที่ 8 ก่อนคริสตกาล ชุมชนของเผ่าต่างๆ เริ่มมารวมตัว
กัน ซึ่งคล้ายกระบวนการรวมชุมชนเพื่อตั้งนครรัฐแบบกรีก หรือเรียก
ว่า ซินอยคิสมอส (synoikismos) หมายความว่า การจัดตั้งนครรัฐ
ในครั้งนี้อาจได้อิทธิพลวัฒนธรรมจากกรีก ซึ่งในช่วง 850-750 ปีก่อน
คริสตกาล พวกเขาเริ่มกระจายไปทั่วเมดิเตอร์เรเนียนเพื่อ
ก่อตั้งอาณานิคมต่างๆ และต่อมากจะกลายเป็นโพลิสเทียบเท่ากับ
เมืองแม่ โดยมีคาบสมุทรอิตาลีเป็นพื้นที่ยึดดินแดนของพวกกรีก^{13 14}
โดยกระบวนการรวมชุมชนเช่นนี้น่าจะเสร็จสิ้นประมาณ 600 ปีก่อน
คริสตกาล ทำให้เกิดเป็นกรุงโรมที่เป็นนครรัฐรวมศูนย์ อิงจากการเกิด
พื้นที่พ้อมกลาง สถาปัตยกรรมขนาดใหญ่ อาคารส่วนราชการ เป็นต้น¹⁵

1.3 การสถาปนาตามตำนาน

ประวัติการสถาปนากรุงโรมมีรูปแบบคล้ายคลึงกับการสถาปนา
นครรัฐกรีกแห่งต่างๆ นั่นคือการโยกกลับไปหาวีรบุรุษผู้ก่อตั้งเมือง

หากอิงจากการรับรู้ของชาวโรมันสมัยปลายสาธารณรัฐ พวกเขา
คงบอกว่า ตำนานการสถาปนากรุงโรมนั้นย้อนกลับไปยังวีรบุรุษชาว

13 Kathryn Lomas. *The Rise of Rome: from the Iron Age to the Punic Wars* (Harvard University Press, 2018), 44.

14 F.W. Walbank; A.E. Astin; M. W. Frederiksen; R.M. Ogilvie., (eds). *Cambridge Ancient History*. Vol. 7 Part 2 : *The Rise of Rome to 220 BC* (Cambridge University Press, 1989), 53.

15 Tim Cornell. *The Beginnings of Rome* (Routledge, 1995), 102-103.

ละตินนาม โรมิวลัส (Romulus) ผู้สถาปนาเมืองในวันที่ 21 เมษายน วันเทศกาลปาร์เลีย (Parilia) ส่วนปี หากแปลงเป็นระบบคริสต์ศักราชแบบปัจจุบันก็จะอยู่ที่ประมาณ 750 ปีก่อนคริสตกาล แต่หากต้องการถามปีที่แน่ชัด ชาวโรมันก็คงส่ายหน้า เพราะพวกเขาเองก็ไม่รู้ แม้แต่นักประวัติศาสตร์โรมันเองก็ยังเถียงกันอยู่ว่าปีไหนกันแน่ พวกเขาเล่าว่าโรมิวลัสมีพี่น้องฝาแฝดคือเรมัส (Remus) ทั้งสองเป็นลูกของเทพมาร์ส (Mars) เทพสงคราม และมีเชื้อสายราชวงศ์อัลบา ลองกา (Alba Longa) ซึ่งสืบเชื้อสายมาจากอีเนียส (Aeneas) เจ้าชายจากเมืองทรอย (Troy) ซึ่งเป็นลูกเทพวีนิัส (Venus – อโฟรไดตีของกรีก)

ในช่วงต้นจักรวรรดิ ไททัส ลิวิอุส (Titus Livius) นักประวัติศาสตร์ชาวโรมันในช่วงหัวเลี้ยวหัวต่อก่อนเข้าสู่ยุคคริสตกาล ได้เขียนตำนานพี่น้องฝาแฝดและตำนานอีเนียสลงไป ในหนังสือประวัติศาสตร์กรุงโรมเล่มแรก (Annales – พงศาวดาร หรือ Ab Urbe Condita – นับแต่การสถาปนานคร) ส่วนกวีเวอร์จิล (Vergil) ที่มีชีวิตในยุคเดียวกันก็ได้ประพันธ์มหากาพย์อีเนียด (Aeneid) เพื่อขยายตำนานอีเนียสให้อลังการยิ่งขึ้น¹⁶

หากเอาตำนานไปโยงกับหลักฐานโบราณคดีก็อาจต้องผิดหวังหน่อย เพราะไม่ปรากฏหลักฐานโบราณคดีใดๆ ที่เชื่อมโยงกับตำนานโรมิวลัสหรือการตั้งชุมชนกรีกที่เก่ากว่านี้เลย ดังนั้นตำนานสถาปนาเมืองจึงถูกนักประวัติศาสตร์ปิดตบให้เป็นเพียงตำนานที่ยังหาความเชื่อมโยงทางประวัติศาสตร์อย่างจริงๆ จังๆ ไม่ได้เลย แม้แต่ชื่อโรมิวลัส

16 Tim Cornell. The Beginnings of Rome (Routledge, 1995), 72.